

9. De afname van de vier toetsen die in het onderzoek werden gebruikt, levert in de praktijk geen belemmeringen op. De materiële kosten variëren – uitgaand van toetsing van 50 leerlingen per school – van ongeveer € 200 tot ruim € 400, naast de personele kosten die gemaakt worden voor het verwerken van de gegevens. Alleen bij de ‘OBIS’ is geen personele inzet nodig voor de verwerking van de gegevens. Bij de ‘Peabody’ kost de verwerking van de gegevens weinig tijd, maar is de verkregen informatie ook summier.

- De gemiddelde afnameduur van de toetsen, zoals in dit onderzoek afgenomen – ‘TAK’ en ‘TvK’ dus deels – varieert van 15 tot 20 minuten. Ook bleek een grote spreiding in de benodigde tijd per leerling. Bij ‘TvK’ kan bespaard worden op begeleidingstijd bij de afname door afname in groep of door afname via de computer, al weten we niet of de betrouwbaarheid en validiteit van de ‘TvK’ zoals hier gerapporteerd, ook geldt voor de afname in groep.
- Drie van de vier toetsen bieden aanwijzingen voor diagnostisch gebruik door leerkrachten. De ‘TAK’ en de ‘OBIS’ bieden gedetailleerde informatie op subtoetsniveau. De ‘TAK’ voorziet bovendien in uitgebreide suggesties voor vormen van taalstimulering. Bij de ‘TvK’ is het diagnostische deel – inclusief het hulpprogramma – in een apart pakket ondergebracht. Bij de ‘Peabody’ is het inzicht in de mate van taalontwikkeling beperkt en ontbreken suggesties voor verbetering.

Ronde 6

Hilde Van den Bossche

KaHo Sint-Lieven, campus Waas, Sint-Niklaas

Contact: hilde.vandenbossche@kahosl.be

De meerwaarde van strips in je klas¹

1. Inleiding

Het lijkt erg ongepast om het gebruik van strips in de klas te verdedigen:

- kinderen grijpen vanzelf wel naar strips, omdat ze die gemakkelijk te lezen vinden en omdat ze geboeid zijn door de tekeningen en de kleuren;
- een school dient toch zaken aan te reiken die kinderen niet vanzelf verwerven en vinden;
- op school dient men in eerste instantie te ‘leren’ en dat kan toch niet met strips;
- etc.

Binnen de discussie over ‘kennen’ en ‘kunnen’ lijkt het helemaal ongepast te beweren dat strips een meerwaarde kunnen betekenen in de klas. Voor velen hoeven kinderen helemaal niets te kennen over strips: wat valt daarover nu te kennen? Voor velen hoeven ze ook helemaal niets te kunnen in verband met strips: het is een apart medium, met aparte regels en afspraken die niet binnen een school gerealiseerd kunnen worden.

En toch wordt van het onderwijs verwacht dat het:

- aansluit bij de leefwereld van kinderen;
- kinderen aanspreekt in de zone van naaste ontwikkeling;
- kinderen nieuwe horizonten laat ontdekken in een veilige sfeer;
- aandacht heeft voor de beeldcultuur die overal in de maatschappij aanwezig is en doelbewust wordt ingezet;
- kinderen bewust leert omgaan met de beeldcultuur in het algemeen en specifiek;
- kinderen kennis en kunde bijbrengt op een zo geïntegreerd mogelijke manier in een functionele omgeving;
- kinderen vooral veel zelf laat ontdekken in een doelgericht kader.

Nederlands in de lagere school moet in een breed kader gegeven worden. In de ‘Krachtlijnen van het Katholiek Onderwijs’ (2000), staat: “In taalgebruik komt het er immers op aan kinderen nieuwe situaties met hun taal te leren aanpakken en beheersen” (p. 8). Een middel daarvoor is met kinderen binnen het onderwijs op een doelbewuste, zinvolle en uitdagend-prettige manier taal te beschouwen. Taal beschouwen bestaat uit twee aspecten: ‘taalgebruik’ en ‘taalsysteem’. Taalgebruik toont manieren van denken, strategieën en denkstappen van kinderen en andere taalgebruikers. Taalsystematiek bestudeert het regelsysteem dat kinderen reeds hebben verworven door hun taalkundige competentie en zorgt voor manieren om alles expliciet te laten verwoorden.

Taalgebruik en communicatie werken rond de negen vragen van het communicatieschema²: de zender, de boodschap, de werkelijkheid van de boodschap, de ontvanger, de bedoeling, de manier waarop, de omstandigheden, de weg en de middelen, de reactie en het effect. Taalsysteem heeft het over grammatica. Grammatica wordt dikwijls verengd, maar beslaat een brede waaier: fonetiek, fonologie, morfologie, syntaxis, lexicon, semantiek.

2. Hoe passen strips in dit kader?

Binnen strips geldt een eigen taalgebruik en een eigen taalsysteem. Strips behoren tot de leefwereld van kinderen en volwassenen. We leven op dit ogenblik in een maatschappij waarin beeldcultuur belangrijk is en waarbinnen zowel talige als niet-talige elementen een plek krijgen. Strips balanceren tussen ‘gemakkelijk’ en ‘uitdagend’. Ze

bezorgen velen leesplezier, maar bevatten tegelijk een valkuil: de beelden zijn niet altijd even gemakkelijk te lezen en daarom is er vaak sprake van een behoorlijk oppervlakkige lectuur.

Strips sluiten aan bij verschillende leergebieden: taal, beeld, wereldoriëntatie en muzische vaardigheden. Ze spreken vaardigheden in een breed kader aan en kunnen op verschillende niveaus aan bod komen: beschrijvend, structurerend en beoordelend.

3. Doel van de sessie

Het doel van de sessie is om de deelnemers effectief en concreet te laten ontdekken welke meerwaarde strips in de klas kunnen bieden op het vlak van didactiek, welke mogelijkheden ze bieden om aan te sluiten bij de leefwereld van de leerlingen en hoe via strips allerlei onderdelen van de verschillende leergebieden aan bod kunnen komen. De deelnemers zullen ervaren hoe een aantal zaken geïntegreerd aangeboden kunnen worden, waardoor er binnen het onderwijs meer tijd vrijkomt, meer diepgang kan worden nagestreefd en ‘gaten’ kunnen worden opgevuld. Hierbij is het van belang om te benadrukken dat strips niet altijd gebruikt kunnen en mogen worden om lastige leerstof aan te brengen, want dan worden ze oneigenlijk gebruikt. Strips zijn immers meestal niet bedacht om leerstof te laten ontdekken of over te brengen. Ze verdienen een plek binnen lezen, leesvoorkeuren en leesbevordering, maar dienen tegelijkertijd in hun eigenheid beschouwd te worden.

In strips vind je een vorm van taalgebruik met een eigen ‘grammatica’ die lezers moeten kennen om ten volle te kunnen genieten van deze vorm van literatuur. Lezers moeten ontdekken dat strips eigenlijk niet zo gemakkelijk te lezen zijn: als lezer moet je immers tegelijk beelden en allerlei soorten teksten lezen. Een korte opsomming van elementen die binnen strips een rol spelen:

- striptaal;
- tekstballonnen;
- denkwolken;
- verschillende functies, zoals spel, cognitief, emotief, persuasief, conatief;
- kabbalistische tekens;
- onomatopoeën;
- metaforische tekens;
- mededelingen en commentaren van de verteller;
- beleerende teksten;
- tekstgrensaanduidende gegevens;
- scenario;
- camerastandpunten en de leerlijn die vertrekt vanuit prentenboeken en verder loopt in verfilmingen;
- personages: naamgeving, karakter, beroep, stereotypen;

- emoties in strips;
- soorten strips;
- etc.

Een aantal van de bovenstaande elementen komt ook aan bod in ‘gewone’ leesboeken. Kinderen kunnen patronen binnen de literatuur ontdekken, ontdekken hoe strips daarbinnen passen en hoe ook binnen strips sprake is van ‘kwaliteit’ en ‘rommel’.

4. Een aantal praktische opdrachten

Vanuit een aantal praktische opdrachten wordt de deelnemers handreikingen geboden om na te denken over eigen materialen en zullen ze misschien nieuwe ideeën voelen opborrelen met betrekking tot taalbeschouwing in de brede zin van het woord. Sommige moeilijke elementen worden een pak concreter en gemakkelijker vanuit het aangeboden materiaal.

Ik heb zeker niet de waarheid in pacht, maar heb wel prettige en leerrijke ervaringen met het materiaal en de aanpak achter de rug. Deze ervaringen zijn enerzijds tot stand gekomen in de eigen opleiding – studenten gaan tijdens een vakkenstage³ aan de slag en verdiepen hun inzicht in het fenomeen ‘strips’ – en stammen anderzijds uit gesprekken met leerkrachten lager onderwijs tijdens een navormingssessie voor Pedic⁴, tijdens HSN-21 (zie: Van den Bossche 2007a) en tijdens een sessie op de tweedaagse taalconferentie voor studenten van de lerarenopleidingen basisonderwijs in Nederland, Vlaanderen en Suriname⁵ (zie: Van den Bossche 2007b).

De deelnemers blijken steeds enthousiast over de aanpak en het materiaal, omdat het aansluit bij hun leefwereld en omdat het mogelijkheden biedt om een aantal lastige kwesties aan de orde te stellen zonder onmiddellijk frustratie, wrevel of onbegrip uit te lokken. Wel bleek men steeds bezorgd over de eigenheid van strips. Precies daarom wil ik adviseren om ze binnen het onderwijs zeker niet alleen te gebruiken om onderwerpen in te leiden, maar om ze ook een plaats binnen de leescultuur en leesbevordering te gunnen. Kinderen moeten immers ontdekken dat er ook bij strips waardevol en minder waardevol materiaal is en dat strips op een bepaald moment een rol kunnen spelen in het leven van een lezer.

Tijdens de sessie gaan de deelnemers aan de slag met materiaal voor ‘woord- en zinsleer’, ‘het vervoegen van werkwoordvormen’, ‘scheidbare werkwoorden’, ‘verwijswoorden’, ‘tegenstellingen’, ‘het verbeteren van zinnen’, ‘lezen en de betekenis ervan’, ‘naamgeving’, ‘letterlijk en figuurlijk taalgebruik’, ‘spelen met taal’, ‘camerastandpunten’, ‘woordenschat’, ‘wereldoriëntatie (tijd en ruimte)’, ‘de weergave van emoties’, ‘het rubriceren van personages van strips in een rooster (held, meebelever, sterke vriend, professor, onschuldig karakter, vijand, etc.)’, ‘beeldspraak’, ‘een stripleerlijn’, ‘de weergave van geluiden’, ‘het dramatiseren van een stripbladzijde’, ‘krachttermen’, ‘het gebruik van (vreemde) talen’, ‘het beoordelen van de kwaliteit van strips op basis

van de Leeservaringsschaal van Canon cultuurcel⁶, ‘verknippte stripverhalen’, ‘soorten bladschikking’, ‘de plaats van techniek binnen stripverhalen’, ‘vooroordelen die worden bevestigd of in vraag gesteld’, ‘stripballons’, ‘gevoelens, situaties en beweging’, ‘cultuur en knipoogjes naar liederen, gewoontes, modegebonden verschijnselen’, ‘rolpatronen’, ‘beeldelementen van film, strips en prentenboeken’, ‘soorten schrift en communicatiemiddelen’, ‘stereotiepe afbeeldingen’, ‘onomatopeeën’, ‘strips en beelden uit de realiteit’; ‘gegevens uit de stripkoffer⁷ en van KCLB⁸, zoals emoties en tekstballonnen, tekenstijl, soorten tekstballonnen, het maken van een strip, gebruik van perspectieven, een stripfiguur tekenen, vertelperspectieven herkennen op concrete stripbladen (zin voor verhaallijn), stripgenres’.

De eeuwige discussie tussen ‘kennis’ en ‘kunde’ zal waarschijnlijk nooit worden beslecht, maar dat wil niet zeggen dat we niet kunnen proberen om een en ander zinvol te koppelen en nieuwsgierig, doelgericht geïntegreerd aan de slag te gaan in de basisschool en de opleiding.

De workshop ‘De meerwaarde van strips in je klas’ wil daartoe alvast een aanzet geven.

Referenties

- Duijx, T. (red.)(2003). *Leeskracht! Gids voor literaire competentie op school*. Leuven/Leidschendam: Davidsfonds/Infodok – Biblion.
- Van den Bossche, H. (2007a). ‘De meerwaarde van strips in je klas’. In: A. van Gelderen (red.). *Eenentwintigste Conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 189-193.
- Van den Bossche, H. (2007b). ‘Grammaticalesen op een aantrekkelijke manier brengen; kan dat?’ Workshop op tweedaagse taalconferentie voor studenten van de lerarenopleiding basisonderwijs in Nederland, Vlaanderen en Suriname.
- Vlaams Verbond van het Katholiek Basisonderwijs (2003). *Op de hoogte van hun Nederlands? Een grabbelton met voorstellen van zachte evaluatie taalonderwijs*. Brussel: VVKBaO.
- Vlaams Verbond van het Katholiek Basisonderwijs (2003). *Krachtlijnen Nederlands*. Brussel: CRKLKO.

Noten

¹ De tekst is vorig jaar verschenen in het congresboek binnen de Lopon²-stroom. Deze tekst is lichtjes aangepast.

² Het communicatieschema is door oud-collega Ides Callebaut handig uitgewerkt in een reeks observatieroosters die bruikbaar zijn binnen zachte vormen van evaluatie en die een breed beeld van de geobserveerde opleveren (zie: Vlaams Verbond van het Katholiek Basisonderwijs 2003).

³ Vakkenstage: een hele namiddag of een hele dag waarop alleen gewerkt wordt rond het opleidingsonderdeel dat de vakkenstage organiseert. Soms zijn dergelijke vakkenstages leergebiedoverschrijdend. Op een dergelijk moment staat een deel van het opleidingsonderdeel/ de opleidingsonderdelen expliciet in de kijker. In dit geval gaat het om een halve dag waarop studenten allerlei feiten i.v.m. strips ervaren, ontdekken en verwoorden op een manier die ze ook in de lagere school kunnen gebruiken.

⁴ PEDIC: Diocesaan Pedagogisch Didactisch Centrum. In mijn geval: het centrum van Gent.

⁵ Zie: <http://taalunieversum.org/onderwijs/taaltweedaagse/>

⁶ Voor meer informatie over de leeservaringsschaal, zie: Duijx (2003). *Leeskracht! Gids voor literaire competentie op school*. Leuven/Leidschendam: Davidsfonds/ Infodok – Biblion, p. 20-21.

⁷ De stripkoffer was een initiatief van het Cultureel Centrum van Turnhout. Het ging om een koffer met allerlei laatjes waarin opdrachten en materialen rond strips zaten en waardoor kinderen spelenderwijs, maar ook doelbewust, belangrijke elementen van strips ontdekten en leerden. De koffer bestaat niet langer en kan dus ook niet meer worden uitgeleend.

⁸ KCLB: Katholiek Centrum voor Lectuurinformatie en Bibliotheekvoorziening te Antwerpen. Het KCLB is in 2003 herdoopt tot Leesweb vzw (contact: Louis Frarynlaan 75 bus 3, 2050 Antwerpen, info@leesweb.be; website: <http://www.leesweb.be>). De drijvende kracht in verband met strips was Manu Manderveld die een aantal keren onze vakkenstage heeft ingeleid.